

POSTMODERN ANLATILARDA MODERNİZM ELEŞTİRİSİ: *FINDIK SEKİZ ÖRNEĞİ*

Selçuk ÇIKLA

Modern Çağ “Modern” mi?

İnsanoğlu son yüzyılda yeryüzündeki serüveninin en yakıcı ve yıkıcı devresini yaşıyor. Coğrafi keşifler, sanayi inkılabı, Rönesans, Aydınlanma Çağı derken bu sürecin sonunda insangillerin geldiği nokta eski yüzyıllarla kıyaslandığında binlerce açıdan bambaşkadır.

Genel olarak son yüzyıla “Modern Çağ” diyoruz. *Modern Çağ* terimiyle ağırlıklı olarak sanayileşme ve aydınlanma hareketinin revaç bulduğu 18. yüzyıl sonrasının kastedildiği düşünülebilir. Daha belirgin bir sınıflandırmayla ise sanayileşmenin değiştirerek şekillendirdiği ‘yeni hayat’ anlatılır ‘modern hayat’ ile. Bir bakıma ‘sanayi çağı’, ‘makine çağı’, ‘teknoloji çağı’ şeklindeki adlandırmalar doğadan ve doğaldan uzaklaşan, yapaylaşan bir dönemi anlatır: Modern Dönem.

Modern çağın şehir hayatı ile maziye, köye ait hayat arasında görülen en temel ayrılıklar kendini aşağıdaki unsurlarda daha bir belli etmektedir:

Şehirleşme: Köyden kente yoğun göç; kalabalık şehirler; trafiğin çekilmezliği; görüntü ve gürültü kirliliği; denizin, karanın ve havanın kirlenmesi; tabiat döngüsünün giderek bozulması; makineleşmenin ve betonlaşmanın şehirleri esir alması.

İnsanlararası İlişkiler: Hayatın mekanikleşmesi, dört duvar arasına sıkışma, yalnızlaşan ve yabancılaşan insan, insani ilişkilerin gevşemesi, stres kaynaklı sorunlarda patlama, çıkar merkezli iletişimin hayati güç oluşu, aile-akraba-komşu ilişkilerinin zayıflaması, cep telefonu, televizyon ve internetin insanları esir alması, ailenin çözülüşü, hızlı yaşam, sanal hayat, yapaylaşan ilişkiler, bencilleşen insanlık.

Hastalıklar: Yeni yeni hastalıkların çıkması, psikolojik hastalıkların çoğalması, ahlaki yozlaşmanın artması, intiharların artması, alışveriş ve tüketim hastalığı/çılgınlığı.

Suçlar: Hırsızlık, taciz, tecavüz, işkence gibi bireysel suçların yanı sıra terör saldırıları, katliamlar, asimilasyonlar, temel hak ve hürriyet ihlalleri, savaşlarda sivil ölümlerin alabildiğine artması gibi toplu suçların dünyayı alabildiğine kuşatması, yeni yeni suçların ortaya çıkmasıyla beraber suç oranlarının ve çeşitlerinin alabildiğine artması, sahtekârlığın artması, modern kölelik, işçi istismarları, sömürgeleştirme, yıkıcı savaşlar, kimyasal silahların üretimi ve kullanımı, ateşli silahlar sebebiyle ölümlerin korkunç boyutlarda artması, soykırımlar, terörizmin yaygınlaşması, organ hırsızlığı, yolsuzluklar, suçların çeşitlenmesi ve artması, hapishanelerin artması, ideolojilerin dogmalaştırılması ve yıkıcı faaliyetlerinin insanları köklerinden koparması, izm'lerin ruhlarda yarattığı sorunlar.

Geçim: Nüfus patlaması, işsizlik, hayat pahalılığı, geçim sıkıntısı, stresli yaşam, işini kaybetme korkusu, eşler arası geçimsizlikler, alışveriş çılgınlığı, boşanma oranlarındaki artış, gelir dağılımındaki adaletsizlikler.

Zevkler ve Tutkular: Tatminsizlik, moda tutkusu, alkol-sigara-uyuşturucunun yaygınlaşması, lüks yaşama arzusu ve israf, yaygınlaşan bireyselleşme ve sınırsız özgürlük anlayışı, zevkperestliğin insanoğlunu kuşatması.

Kadın: Kadının cinsel meta hâline gelmesi ve kadın istismarı, anneliğin asli fonksiyonunun zedelenmesi.

Yapay Ürünler: Parfümler, deodorantlar, rujlar, GDO'lu besinler, katkı maddeli fabrikasyon gıdalarının yaygınlaşması, doğallığın azalıp sentetik ürünlerin artması, fastfood çeşitleri, sağlıksız beslenme, obezite, doğadan ve doğaldan uzaklaşma.

Ahlak ve Din: Bencillik, maddeye yönelme-manayı önemsememe, maddeleşme-maddileşme, boşanma oranlarındaki artış, zengin olma hırsının alabildiğine artması, fuhşun artışı, cinselliğin tanrılaştırılması, ticari hayat-taki hırsızlıklar, ahlaksızlığın artması ve sıradanlaşması.

Yüzlerce yıl süren bireyselleşme ve özgürleşme arzusunun sonucu olan *modernizm*; nihayet sinemaya, alkole, uyuşturucuya, cinselliğe, paraya, şöhrete, şehvete, televizyona, cep telefonuna, internete bağımlı hâle gelişle neticelenen bir *köleşme çağı* doğurdu. Özgürleştiğini sanan ancak maddenin, teknolojinin ve şehvetin kölesi olan bir insanlık doğdu. Çeşit çeşit modanın yanı sıra futbol, alkol, televizyon, internet, cinsellik gibi uyuşturucular hayatın bir parçası hâline geldi.

Özetle *Modern Çağ*; hastalıkların, kötülüklerin, maddileşmenin, bencilliğin insanlığı esir aldığı bir çağa dönüştü.

Modern'e Başkaldırı

Edebiyat; Modern Çağ'ın ve modernizmin teklif ettiği, çıkmazlarla dolu böyle bir hayatı eleştirmeden yapamazdı. Tabii bu eleştiri, modern hayatın eleştirisi, postmodern dönemde ve postmodern anlatılarla başlamış değildir. Romanlarda modernizm eleştirisinin çok daha eski olduğunu ta 19. yüzyılda yazılan romantik bir romandan örnekleyebiliriz. Lamartine'in *Graziella*'sında anlatıcı bir yerde şöyle der: "İnsanların tozlu, dumanlı, isli atmosferi yerine bu tertemiz havayı soluyordum. İnsanın ne kulağına ne düşüncesine, durup dinlenme şansı vermeyen araba gürültüleri, insanların cıyıklamaları, büyük şehirlerin bütün o keskin gürültüleri yerine, horozların ötüşlerini, yaprakların hışırtısını, denizin peş peşe mırıldanmasını dinliyordum."¹ Romantiklerin tabiata yönelmelerinde, şehirden kıra kaçışlarında sanayileşme, şehirleşme, modern hayatın sadeliği ve doğallığı bozan yapısı rol oynamıştır.

Jean Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı-Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme* adlı kitabında yaşadığımız çağın güncel durumunu "orji sonrası hâli" diye niteler. "Orji, tam da modernliğin patladığı andır; her alandaki özgürlüğün patladığı andır: Politik özgürleşme, cinsel özgürleşme, üretici güçlerin özgürleşmesi, yıkıcı güçlerin özgürleşmesi, kadının, çocuğun, binlinçdışı itkilerin özgürleşmesi, sanatın özgürleşmesi."²

Hakikaten de son yüzyılda her şeyde bir sınır aşımı söz konusu. Sınırsız özgürlük anlayışının önce bireyleri ahlaken bozduğu, ahlaki bozulan bireylerin artmasıyla sosyal hayatın zehirlendiği, uç/aşırı bağımsızlık algısının da zamanla bireyleri tatminsizliğe sürükleyerek ruhları zedelediği açıktır. Ruhları zedelenen bireyler toplumu ayakta tutan değerleri yetersiz görerek çeşit çeşit fantezi, lüks ve şehvete yöneldiler.

İnsanoğlu, binlerce yıldır daima daha rahat ve mutlu bir hayat arayışı içinde oldu. Bu arayışın neticelerini nihayet coğrafi keşifleri ve özellikle sanayi devrimini müteakip almaya başladı. XVIII. yüzyıldan itibaren bilimsel buluşlar sayesinde hayatı kolaylaştıran haberleşme ve ulaşım araçlarının yaygınlaşması, yer altı ve yer üstü kaynaklarına hâkim oluş, her alanda fabrikasyon üretimin artması ile Modern Çağ'da modernizmin neredeyse bütün dünyayı kuşatmaya ve ele geçirmeye başladığı görüldü. Bu bir bakıma

1 Alphonse de Lamartine, *Graziella*, çev. İrem Özkaşıkçı, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. bs., İstanbul 2012, s. 72.

2 Jean Baudrillard, *Kötülüğün Şeffaflığı-Aşırı Fenomenler Üzerine Bir Deneme*, çev. Işık Ergüder, Ayrıntı Yayınları, 5. bs., İstanbul 2012, s. 9.

kanserli hücrelerin vücudun diğer bölgelerine sıçraması anlamına gelen bir metastazdı. İşte kanserli hücreler yani modern salgınlar hayatımızın her alanına yayıldı. Bu süreçte cerrahın kanserli hücrelere müdahalesi gibi postmodernist yazar da modern mikroplara karşı tavrı aldı.

Postmodern'in, 'sonra' anlamına gelen 'post' ön ekiyle bile moderne bir alternatif ya da karşı çıkış niyeti taşıdığı söylenebilir. Postmodernistlerin 'roman' yerine 'anlatı' terimini tercih etmelerinde de bu yönde bir karşı çıkış tavrı vardır aslında.

Postmodern; modernin içinde, moderne başkaldıran bir yapıya sahiptir. Postmodern anlatı, modern roman gibi modernden doğar ama modernini eleştirir. "Modernizmden sonra ona bir başkaldırı hareketi olarak ortaya çıkan postmodernizm, modernizmle bağlarını tamamıyla koparmamış fakat onu enine boyuna sorgulamaktan da geri kalmamıştır."³ Türk edebiyatında yazılan postmodern anlatılar içinde modern insana ve hayata yönelik en çok eleştiriye yer vermiş olanlardan birisi *Fındık Sekiz*'dir.

Fındık Sekiz'de Modernizme Yönelik Eleştiriler

Aşağıda *Fındık Sekiz*'den⁴ verilen alıntılarda çeşitli modern hastalıklara temas edilmiştir:

"Öyle bir toplumdur ki bu, herkes birbirini iç çamaşırındaki lekeye, markaya, desene kadar yakından tanıyor ama üçüncü şahıslara bir şey çaktırmıyordu. Ahlaki çöküntünün, sosyal zehirlenmenin, ruhsal zedelenmenin adı *bağımsızlık* ya da *özgürlüktü*." (s. 1-2)

"Kelimelerle oynanıyor, anlamlar değiştiriliyor, halk teba, yani kul, bu düzmece oyunlarla bir kez daha, bin kez daha kandırılıyordu." (s. 2)

"... bu çağda ışık, karanlık diye adlandırılıyor; tuz şeker diye sunuluyordu." (s. 3)

"Cadde güzeldir, insansız elbiseler geçer giderler, elbisesiz insanlar gider gelirler." (s. 5)

"Allah'a inanmayan, kuldan utanmayan bir kavim İstanbul'da cirit atmaktaydı." (s. 11)

"yapay huzur" (s. 14)

"Ceren'in üst dudağı pastel kırmızı, alt dudağı fosforlu siyah, kelimeleri plastikti." (s. 19)

3 Gaye Belkız Yeter, *Türk Postmodern Anlatılarında Modernizm Eleştirisi*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Malatya 2015, s. 199.

4 Eserden verilen alıntılar şu baskıdan alınmıştır: Metin Kaçan, *Fındık Sekiz*, Everest Yayınları, İstanbul 2012.

“Kadehler havaya kalkıyor; insanlar günlük moda anlayışının getirdiği kıvrımlarla dans ediyorlardı. Anlamsız bir salınmaydı moda; günümüzü, değersizliği ve hiçliği yansıtıyordu.” (s. 19)

“Sanki Ten kavminden gelen bir vücut bara girmiş, insanlara akıllı olmalarını fısıldıyordu. Bu Ten, ‘aydınlık çağı’ diye adlandırılan bu karanlık çağda, nesnelere boyunduruğu altında yaşayan âdemoğluna, çok önemli bir sırı vererek uzaklaşıyordu.” (s. 20)

“Bardaki insanlar, daha doğrusu zevk delileri, sinemacılar, gazeteciler, yazarlar, tiyatrocular bu aşkın arkasından daha bir öfke ile bakarlar.

Zevkten çıldırma noktasına gelseler bile, yeni pozisyonlar arayan bu tiplerin hayattan hiçbir beklentileri yoktur, ‘Bir şeyler yaşayalım, mutlu olalım, yiyelim, içelim, eğlenelim!’ ortak felsefeleridir... Onlar Lut kavminin günümüzdeki versiyonları, helak edilen bir neslin son temsilcileri; nefislerinin emrinden başka hiçbir olaya tatlı bakmayan yaratıklar. ‘Emmare’nin peşinden giden, sadece onun için yaşayan sürüngenler, insanlık mertebesine ulaşmak için tek bir kitap, tek bir sure, tek bir ayet bilmeyen beyinsizler, şeytanın yoldan çıkarttığı ‘entelektüel’ grup.” (s. 22)

“Her taraf ceset, kan, irin, alkol, zehir, yalan, iftira!” (s. 27)

“Bu sırada yeryüzündeki aşk, yani hakiki diye sunulup da, aslında mecazi olduğu anlaşılan sentetik aşk dile gelir.” (s. 39)

“Cam kâse Sevdâ’nın ısrarlarıyla salona doğru Meto’nun ellerinde yola çıktı. Kahrolmuş bedenler, mahvolmuş benlikler, yok olmaya yüz tutmuş ruhlar ancak ve ancak böyle tedavi edilebiliyordu. Kaçarak, gerçekleri görmeyerek, gönülleri kitleyerek, ruhlarına tuz serpererek.” (s. 48)

“Hepiniz beyazın tutsağı olmuştunuz. Zehirleniyorsunuz, ölüyorsunuz.

Kimse aldırmaz, haz ön planda koşmaktadır.” (s. 65)

“Sokaklarda kedi taklidi yapan fareler dolaşüyor, moda denen bukalemunluk, mahlûkatı bile değiştiriyordu.” (s. 74)

“Körler Ülkesi’nde yaşıyor olduğumuzu fark edeceğiz.” (s. 83)

“Mağazalar iç ışıklarını yakarak caddenin tılsımlı havasını artırıyor, sokaklarda kaset, CD satan seyyar dükkânlar çeşitli ülkelerin hüznü, komik ya da anlamsız ritimlerini caddenin korku dolu ara sokaklarına yolluyorlardı.” (s. 84)

“fason dostlar” (s. 86)